

مستند حمایت‌طلبی

طرح بررسی تأثیر هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت نقدی آن بر امنیت غذایی

مجری: دکتر فاطمه محمدی نصرآبادی

نوع طرح: متعارف کوتاه مدت

سال شروع: ۱۳۹۴

سال پایان: ۱۳۹۴

چکیده

مقدمه

توزیع یارانه‌های نقدی یکی از راهبردهایی است که بسیاری از کشورهای در حال توسعه با هدف اصلی بهبود امنیت غذایی و تغذیه طبقات اجتماعی - اقتصادی پایین به کار گرفته‌اند. در ایران، از سال ۱۳۸۹ طرح هدفمندی یارانه‌ها به صورت نقدی جایگزین طرح یارانه‌های غیرمستقیم مواد غذایی و سوخت شد. هدف از مطالعه حاضر، ارزیابی تأثیر هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت نقدی آن بر امنیت غذایی خانوار، دریافت‌های غذایی، هزینه کل و هزینه غذای ماهانه و دیدگاه‌های زنان در جامعه شهری تهران با استفاده از ترکیب روش‌های کمی و کیفی در قالب پژوهش سیاستی بود.

روش‌شناسی

این مطالعه از نوع مطالعات ارزشیابی برنامه به روش قبل و بعد است. با در دست داشتن نشانی خانوارهای بررسی شده در دوران یارانه‌های غیر نقدی (سال ۱۳۸۸)، مجدداً در سال ۱۳۹۱ به منازل مشخص شده خانوار در ۶ منطقه شهر تهران مراجعه شد. پس از اخذ رضایت‌نامه کتبی از سرپرست خانوار و فرد مسئول تهیه غذا، پرسشنامه‌ها به وسیله کارشناسان تغذیه آموزش دیده تکمیل شد. امنیت غذایی با استفاده از پرسشنامه HFIAS بومی شده و وضعیت اجتماعی - اقتصادی از جمله هزینه‌های خانوار با استفاده از پرسشنامه انجام گرفت. داده‌های مصرف مواد غذایی زنان خانوار به وسیله سه روز پرسشنامه‌های ۲۴ ساعت یاد آمد خوراک گردآوری شد. برای شناخت دیدگاه مادران و نحوه برخورد و تغییر رفتار تغذیه‌ای آن‌ها در مواجهه با اجرای سیاست یارانه نقدی، مطالعه کیفی به شیوه بحث گروهی با ۷ گروه تقریباً ۱۰ نفره از زنان انجام شد. برای آزمون تفاوت متغیرهای کیفی پیش و پس از هدفمندی یارانه‌ها، آزمون کا اسکوتر و در مورد متغیرهای کمی، آزمون t زوجی به کار برده شد.

یافته‌ها

پرداخت یارانه‌ها به صورت نقدی به شکل کنونی آن نه تنها تأثیری بر بهبود امنیت غذایی خانوارها نداشته، بلکه ناامنی غذایی (به ویژه ناامنی خفیف) را در خانوارها به طور معنی دار افزایش داده است. هزینه خوراک و هزینه کل خانوارها نیز افزایش معنی داری یافته است. بررسی مصرف مواد غذایی کاهش معنی داری را در مصرف گروه‌های گوشت و لبنیات پس از تغییر سیاست یارانه کالایی به نقدی در خانوارهای تهرانی نشان داد. تحلیل نتایج بحث‌های گروهی با زنان خانوارها نشان داد که این طرح به رغم اهداف اولیه آن که کاهش شکاف‌ها و نابرابری‌های اجتماعی بود، نوعی احساس محرومیت نسبی و شکاف اجتماعی را در جامعه بسط

داده است و روی رؤیت و مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی، به مثابه مؤلفه‌های مهمی از سرمایه اجتماعی اثرگذار بوده است. در مقابل، برخی از شرکت‌کنندگان، ارزیابی مثبتی از آن داشته، ولی نحوه اجرای آن را مناسب نمی‌دانستند. بیشتر زنان مورد بررسی استفاده از راهکارهایی مانند وام گرفتن یا قرض کردن از خانواده و دوستان و خرج کردن پس‌اندازهای خانوار را برای جبران افزایش قیمت غذا و نیز سایر هزینه‌ها مانند حمل‌ونقل و سوخت را گزارش کردند. یافته‌های بررسی کیفی نیز کاهش خرید شیر و لبنیات، گوشت قرمز، ماهی و مغزها را تأیید کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد تأثیرات اجتماعی جایگزینی یارانه کالایی با نقدی فراتر از تأثیرات آن بر وضعیت تغذیه‌ای خانوار بوده است. با توجه به کاهش مصرف گروه‌های گوشت و لبنیات در جامعه مورد بررسی و تأثیرات آن بر سلامت آنان، انجام مطالعات تجربی جهت ارزیابی تأثیر ارائه یارانه کالایی حداقل برای گروه‌های آسیب‌پذیر توصیه می‌شود.

کلیدواژه: هدفمندی یارانه‌ها، پرداخت نقدی، امنیت غذایی خانوار، دریافت‌های غذایی، هزینه خوراک.